

**Geografiprogrammet
Institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi & Kulturgeografiska institutionen
Stockholms universitet**

Den ryska migrantgruppens mötesplatser i Stockholms stad –

En del av den ryska diasporan?

+

Stockholm

=

Sant?

**Författare: Emelie Estibill Petersson
Handledare: Thomas Borén**

Författare: Emelie Estibill Petersson
Handledare: Thomas Borén

Den ryska migrantgruppens mötesplatser i Stockholms stad - En del av den ryska diasporan?

C – uppsats för påbyggnadskurs i Geografi vid Stockholms universitet ht 2005.

Abstract

The thesis “The Russian immigrant group meeting places in Stockholm – A part of the Russian Diaspora?” was written in Swedish for the advanced course in Geography at the University of Stockholm, 2005.

The questions at issue are “Is there a Russian diaspora in Stockholm and if so to what degree?” and “Does the Russian immigrant have certain meeting places such as restaurants, bookshops, cafés and churches *and* are these places a part of a spatial distribution of Russian meeting places in Stockholm?” To answer these questions the thesis begins with a presentation of key-theories about “Diaspora” and “Place”, mostly from literature and scientific articles written by geographers. The empirical part is based on interviews with Russians and Swedes living in Stockholm, the writers own observations and identification of possible Russian meeting places through use of the Internet.

The thesis conclusions indicate a weak contemporary Russian diaspora in Stockholm and suggest that the Russian population in Stockholm is a part of a multinational society. Even if it is difficult to identify a Russian diaspora there are a distribution of Russian meeting-places in Stockholm that can be recognized as places. According to the interviews, the Russian church, the bookshop “Interbok”, the Sonja Kovalevsky School and the grocery store “Delikatessbutik” are the most important meeting places for the Russian population. The status of these places and the number of other Russian places indicates a possible beginning of a Russian diaspora or an ongoing development towards a Russian diaspora in Stockholm.

Key Words: Diaspora, place, meeting places, Russia, Stockholm.

Tack

Jag vill rikta ett STORT tack till Anna, Irina, Lioudmila, Natalia, Natalia, Roman och Zjanna samt Elisabeth Löfstrand och Anna Unnes för deras bidrag till uppsatsen, och till uppsatsens handledare Thomas Borén för stöd och uppmuntran samt till Helena Paavo Magnusson.

Innehåll

1. Inledning	1
1.1. Bakgrund och problem	1
1.2. Syfte och frågeställningar	1
1.3. Avgränsningar	2
1.4. Metod	3
2. Diaspora och plats: Begrepp och teori	4
2.1. Diaspora: Begrepp och teorier	4
2.1.1. Diaspora enligt Vertovec och Cohen	4
2.1.2. Mohans typologi av fenomenet diaspora	6
2.1.3. Diaporas egenskaper enligt Clifford	6
2.1.4. Hanafi om Internet och diasporan	8
2.1.5. Tid och rum i begreppet diaspora	8
2.2. Plats: Begrepp och teorier	9
2.2.1. Två grundläggande definitioner	9
2.2.2. Plats: Area, avgränsning och innehåll	9
2.2.3. Så, vad är en plats och hur kan den rumsliga spridningen se ut?	10
3. Ryssar i Stockholm: Deras mötesplatser	12
3.1. Det ryska immigrationsflödet till Sverige – Kort historik	12
3.2. Ryssar i Stockholms stad	12
3.2.1. Ryska mötesplatser enligt sju ryssar och två svenskar	12
3.2.2. Vad händer på ryska mötesplatser-Hur används de och av vem?	13
3.2.3. Arbetsplatser och bostadsområden	14
3.2.4. Ryssar i Stockholms stad och ryssar i världen	14
3.3. Ryska platser i Stockholms stad	14
4. Ryska mötesplatser i Stockholm: En del av den ryska diasporan?	17
4.1. Den ryska diasporan i Stockholm – Finns den?	17
4.2. Ryska mötesplatser – Finns de?	19
4.2.1. Ryska mötesplatser i Stockholm: En del av den ryska diasporan?	21
5. Slutsatser och vidare studier	22
Bilagor	
Bilaga 1: Intervjufrågor	23
Bilaga 2: Platser och adresser	25
Källor	
Litteratur	26
Internet	26
Muntliga källor	27

1. INLEDNING

1.1. Bakgrund och problem

Platser och interagering mellan olika platser samt migration är centrala begrepp inom geografin. Platser kan vara skolan, hemmet, kyrkor, städer etc. och de interaktioner som sker dem emellan kan vara såväl lokala, regionala, nationella eller internationella. Migrationsflöden, som ibland kan resultera i mänskliga kollektiv som kallas diaspora i meningen människor bortom sitt ursprungsland eller område, kan studeras utifrån politiska, ekonomiska, sociala eller kulturella orsaker eller verkan. Frånsett dessa orsaker eller verkan har migrationen alltid en påverkan på de platser människorna lämnar och kommer till.

Historiskt sett har Sverige varit ett land dit folk från olika delar av f.d. Sovjetunionen har migrerat till, och under senare år speciellt till Stockholm.¹ Ändå är den ryska populationen i Stockholm, och även i Sverige, relativt outforskad. Ett av dessa få arbeten är ”*På plats i Ryska kyrka – Om diasporisk tillhörighet ur ett platsperspektiv*”, en etnologisk studie av en diasporisk process.² Men geografiska studier av ryssar i Stockholms stad finns inte. Vi vet därför förhållandevis lite om ryssar i Stockholm ur ett rumsligt perspektiv och därmed saknar vi en grundkunskap för vidare studier av den ryska befolkningens ekonomiska, kulturella och politiska betydelse för Stockholm och Sverige.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att kartlägga den ryska migrantgruppen i Stockholms stad ur ett rumsligt perspektiv. Syftet kan preciseras med hjälp av följande frågor:

* Finns det en rysk diaspora i Stockholm, d.v.s. identifierar sig den ryska immigranten som en del av ett ryskt kollektiv i Stockholm och i så fall i vilken grad? M.a.o. präglas ryssens vardag av en diasporisk tillhörighet?

* Vilka är den ryska immigrantens mötesplatser i Stockholm? Finns det överhuvudtaget några platser där de ryska immigranterna samlas? Har den ryska immigranten i Stockholms stad bestämda mötesplatser såsom:

- Bostadsområden?
- Kyrkor?
- Skolor?
- Kaféer och restauranger?
- Affärer? (Livsmedelsaffärer, bokhandel, musik etc.)
- Föreningar? (Kultur, sport etc.)

* Kan vi urskilja ett utbredningsmönster av ryska mötesplatser i Stockholm stad?

¹ Under de senaste 20 åren har vi sett starka migrationsflöden i Europa som förklaras främst av den Europeiska unionens utveckling och Warszawapaktländernas upplösning, år 1989. Migrationsflödena från Warszawapaktländerna började redan år 1955 då paktens kom till men intensifierades under 1980-talet i samband med att flera av dessa länder började en försiktig liberalisering. En del av dessa migrationsflöden har sitt ursprung i f.d. Sovjetunionen och vars gemensamma nämnare är bl.a. att de talar ryska och därför hädanefter kallas ryssar. Termerna ryss, rysk befolkning och rysk immigrant kommenteras i avsnitt 1.3. Avgränsningar

² Wollin Elhouar, E. (2004): ”*På plats i Ryska kyrkan – Om diasporisk tillhörighet ur ett platsperspektiv.*” Etnologiska institutionen. Stockholms universitet.

1.3. Avgränsningar

Undersökningsområdet är Stockholms stad³, ett område som definieras av olika stadsdelar vilket kartan nedan visar:

Figur 1. Visar Stockholms Stads stadsdelar.

Källa: <http://www.stockholm.se/bromma>

Stockholm stad valdes för att det är ett väldefinierat område med en tydlig indelning i stadsdelar som ger ett bra underlag för att visa en eventuell spridning av ryska platser i Stockholm. Ytterligare en avgränsning är uppsatsens studiegrupp, d.v.s. ryssar. Ryssland består av 100 etniska och nationella bakgrunder, 81,5 % av befolkningen är etniska ryssar⁴, och andra större etniska grupper är t.ex. tatarer, ukrainare, tjuvasjer, basjkirer, vitryssar, moldavier och kalmucker.⁵ I den här uppsatsen är termerna ryss, rysk befolkning och rysk immigrant identifierade som rysktalande personer som har sitt ursprung i före detta Sovjetunionen utan att skilja mellan olika länder, och etnisk tillhörighet och sociala klasser, som idag utgör det som en gång var Sovjetunionen.⁶ Vidare, avsikten är att fokusera på de ryssar som har kommit till Stockholms stad efter Sovjetunionens fall år 1991 och framåt, men uppsatsen utesluter inte helt de ryssar som immigrerade till Sverige före år 1991.

³ Termerna Stockholm stad och Stockholm kommer i det här arbetet att användas som synonymer.

⁴ Ryska federationens ambassad i konungariket Sverige, Internet.

⁵ Amnesty International, Internet.

⁶ Jag är medveten att dessa termer för sig inte är lätta att definiera, t.ex. att den som kom som flykting inte nödvändigtvis ser sig själv som immigrant. Men jag har valt att inte vidare behandla den här frågan.

1.4. Metod

Uppsatsen bygger på sekundärdata, d.v.s. ett flertal publikationer, och primärdata, d.v.s. intervjuer såväl skriftliga som muntliga samt besök på för uppsatsen relevanta platser. Publikationerna är böcker och vetenskapliga artiklar, på svenska och engelska, om begreppen diaspora och plats skrivna av främst geografer. Det empiriska materialet består av intervjuer och egna eftersökningar av ryska platser med hjälp av Internet. För att få största möjliga antal intervjuer har jag dels annonserat på slaviska institutionen, Stockholms universitet, och på e-postlistorna Skruv⁷ och Friends⁸ och dels har jag kontaktat Svensk ryska riksförbundet, Ryska kyrkan och Sofia Kovalevski skolan om mitt arbete. Alla organisationer har varit behjälpliga men antalet ryssar som velat eller haft möjlighet till en intervju har varit få, närmare bestämt sju, vilket kan påverka uppsatsens resultat. Dessutom har jag kontaktat två icke-ryssar, Elin Unnes som är redaktör på månadstidningen Vice som gett ut ett specialnummer ”*The Russian Issue*” samt universitetslektor Elisabeth Löfstrand på Slaviska institutionen vid Stockholms universitet, två icke-ryssar med olika förhållanden till ryssar i Stockholm och olika relationer till ämnet. Intervjuerna har gjorts under perioden 2005-12-01 - 2006-04-30 på kaféer, Sonja Kovalevsky - skolan och även via telefon och e-post. Intervjuerna har varat ca 45-60 min och gjorts med på förhand förberedda frågor som utgångspunkt, men samtalen har mer liknat diskussioner med frågorna som bas. Förutom de personer jag själv kontaktade är urvalet av intervjuade slumpmässigt, jag intervjuade de som svarade på mina annonser. Jag valde att intervjua ryssar boende i Stockholm för att få information om ryska platser men också för att undersöka vilken betydelse eventuella platser har för den ryska populationen i Stockholm.

Vidare har jag besökt en del av platserna som de intervjuade nämnt och de jag själv hittat för att själv kunna se vad som händer på dessa platser. För att analysera det empiriska materialet har jag jämfört materialet med teorier om plats och diaspora för att undersöka om de identifierade platserna kan kallas platser och om det går att tala om en rysk diaspora i Stockholm. Slutligen har jag analyserat de ryska platserna i relation till en eventuell diaspora för att se om de är en del av en rysk diaspora.

Av ovan följer att min metod har varit främst induktiv, jag har tolkat det empiriska underlaget mot den teoretiska begreppsapparaten och utmanat uppfattningen om en existerande rysk diaspora i Stockholm. Tilläggas kan också att uppsatsen är skriven med utgångspunkt i kulturgeografien.

Eftersom uppsatsen behandlar en konstruerad kategorisering av människor i nationaliteter, här kallad den ryska befolkningen, är det viktigt att påpeka dels den stigmatiserade bild som finns av invandrare som en homogen grupp och dels den bild som finns i medier av östeuropéer. Påpekandet är angeläget för att inte bidra till en ökad stigmatisering som kan ha effekter för ökad diskriminering och segregation. För att undvika detta problem utgår jag i uppsatsen från individen för att därefter studera huruvida de har gemensamma mötesplatser.

En viktig begränsning är att författaren till denna uppsats inte talar ryska.

⁷ Skruv, Internet.

⁸ Friends, Internet.

2. DIASPORA OCH PLATS: BEGREPP OCH TEORI

Syftet med det här kapitlet är att beskriva teoribildningen och definitioner av begreppen diaspora och plats. Kapitlet inleds med en genomgång av begreppet och fenomenet diaspora. Därefter följer ett avsnitt om termen och teorier om plats.

2.1. Diaspora: Begrepp och teorier

Etymologiskt sett kommer ordet diaspora från det grekiska verbet ”*speiro*” som betyder ”att så” och prepositionen ”*dia*” som betyder ”över”. Semantiskt användes ordet ursprungligen för att beskriva spridningen av det judiska folket runt om i världen efter att romarna tvingade dem i exil år 70 e.Kr.⁹ Begreppet diaspora har därför länge varit förknippat med judiska samhällen spridda över hela världen. Men begreppet används också för att beskriva andra folkgruppers liknande situationer som t.ex. dagens palestinier eller kurder. Termen diaspora har därför länge förknippats med ett liv i påtvingad exil.¹⁰

Emellertid inkluderar dagens tillämpning av termen diaspora även grupper av individer som lever utanför sitt ursprungslands gränser utan att för den skull ha blivit tvingade att lämna sitt land. Sist men inte minst beskriver ordet diaspora ett ekonomiskt, socialt och politiskt nätverk som verkar inom och över nationsgränser mellan individer med ett gemensamt ursprungsområde eller land.¹¹ I den här meningen är ordet diaspora vidare än termen migration som endast betyder en förflyttning av människor från en plats eller aktivitetsrum till en annan, ett flöde som inverkar på ekonomier, populationsdensitet, populationsspridning etc. hos såväl den plats eller aktivitetsrum som individen lämnar respektive anländer till utan att dessa bildar ett nätverk.

Trots ordet diasporas entydiga etymologiska ursprung och allmän semantisk användning är termen vid närmare analys långt ifrån entydig. Geografer med olika inriktningar ger ordet diaspora olika innebörd. Caitríona Ní Laoire t.ex. hävdar att termen diaspora används av geografer dels som en metafor för vår tid för att beskriva transnationalism, hybriditet och omflyttningar, och dels för att beskriva ett socialt tillstånd och inte ett flöde av människor.¹²

2.1.1. Diaspora enligt Vertovec och Cohen

Vertovec & Cohen sammanställer följande typologi om diaspora.¹³ Diaspora som:

- Social form: Gemensam etnisk, geografisk och historisk bakgrund som utgör en förutsättning för att individuellt eller kollektivt påverka politiskt och ekonomiskt ursprungslandet och värdlandet. Emigrantgruppen inte bara påverkar utan genererar även resurser och ekonomiska flöden genom kapitalinvesteringar, kredit och tillhandahållande av tjänster inom och mellan familjer och landsmän såväl nationellt som internationellt.

- Medvetande: Inte endast en gemensam historia och etnisk bakgrund utan även gemensamma upplevelser (som t.ex. diskriminering och utanförskap som i sin tur kan vara en källa till motstånd mot sociala orättvisor och kamp för mänskliga rättigheter som ett resultat av en individuell och gemensam

⁹ Se bl.a. Rubenstein, J.M. (2005), s. 201.

¹⁰ Vertovec, S. & Cohen, R. (1999), s. xvii.

¹¹ Vertovec, S. & Cohen, R. (1999), s. xvii.

¹² Ní Laoire, C. (2003), s. 276.

¹³ Vertovec, S. & Cohen, R. (1999), s. xvii-ixx.

insikt om immigranternas situation), en viss sorts identitet eller sinnestillstånd. Diaspora som medvetande kan även ses som dels en identifiering med en global kulturell eller politisk styrka som islam, judendom etc. och dels en multilokalisering, en identifiering med såväl ursprungslandet som det nya landet.

- Kulturell produktion: Den reproducerar och producerar transnationella, sociala och kulturella flöden inom en globaliseringsprocess.

Cohen använder dessutom en egen indelning av olika typer av diaspora för att förklara vad som menas med diaspora. Först identifierar Cohen diasporans vanliga egenskaper¹⁴:

1. Spridning från ett ursprungsland, ofta påtvingad.
2. Alternativt, emigration från ursprungslandet i jakt på arbete, handel eller kolonialisering.
3. Ett kollektivt minne eller myt om hemlandet, inklusive dess lokalisering, historia och uppnådda mål.
4. En idealisering av ursprungslandet och en kollektiv förpliktelse om hemlandets bevarande, utveckling, säkerhet och framgång.
5. Ett återflöde från diasporan till ursprungslandet.
6. En stark etnisk gruppmedvetenhet.
7. Ett problemfyllt förhållande till det nya samhällets befolkning.
8. En känsla av empati och solidaritet med andra av samma etniska bakgrund i andra länder.
9. Möjligheten till ett berikande och kreativt liv i pluralistiska toleranta gästländer.

Dessa allmänna karakteristika för en diaspora finns sedan i följande mer specifika typologi, menar Cohen:

- "Offerdiaspora" (victim diasporas): Den skapas av en påtvingad flytt från hemlandet t.ex. judar, armenier, palestinier, irländare och folk från olika afrikanska kulturer.¹⁵

- "Arbets- och imperiediaspora": Bildas dels av individer som helt eller delvis frivilligt har lämnat sitt hemland i jakt på arbete såsom indier, italienare, kineser, turkar eller sikher; dels av kolonistörer som använder andra länder i syfte att utnyttja deras resurser för hemlandet, som t.ex. denna diaspora ryssar, fransmän, danskar, briter och de antika grekerna. Cohen påpekar dock att alla som lämnar sitt ursprungsland för att söka arbete inte nödvändigtvis kommer att tillhöra en diaspora. De är snarare en del av en migration.¹⁶

- "Handelsdiaspora": Den utgörs främst av att en grupp människor spridda utanför hemlandets gränser för att delta i handel. Verksamheten resulterar i ett flöde av människor mellan hemlandet och handelsplatser där de tenderar att samspela med andra handlare i gästsamhällena. Men eftersom de ofta vistas i dessa gästsamhällen under kortare perioder integreras de inte i samhället utan förblir en väl identifierbar grupp som skiljer sig från andra grupper i gästsamhället. Här finner vi kineser, libaneser, indier och japaner.¹⁷

- "Kulturell diaspora": Den typen av diaspora syftar till de kulturella yttringar som en viss etnisk grupp kan dela och bidra till att individer från dessa grupper knyts samman i mindre samhällen i exillandet. Till denna diaspora inkluderar Cohen människor från Karibien och dagens kineser och indier.¹⁸

¹⁴ Cohen, R. (1999), s. 26.

¹⁵ Cohen, R. (1999), s. 31.

¹⁶ Cohen, R. (1999), s. 57.

¹⁷ Cohen, R. (1999), s. 83.

¹⁸ Cohen, R. (1999), s. 127.

2.1.2. Mohans typologi av fenomenet diaspora

Med utgångspunkt från Cohen och andra forskare utvecklar Mohan ytterligare en typologi med syftet att undersöka vilken roll diasporan eller transnationella grupperingar, som han kallar den, har för samhällsutveckling i allmänhet.¹⁹ Mohan menar att den ”nya” användningen av termen diaspora, som skiljer sig från den klassiska tillämpningen, utmanar den historiska och geografiska uppfattningen som finns om samhällsutveckling. Mohan citerar Lavie & Swedenburg som säger:

“the phenomenon of diasporas calls for a re-imagining the ‘areas’ of area studies”.

Mohan tillägger:

*“developing units of analysis that enable us to understand the dynamics of transnational cultural and economic processes, as well as to challenge the conceptual limits imposed by national and ethnic/racial boundaries”.*²⁰

Mohan menar att förståelsen för diasporan har ändrats sedan termen först började användas, idag anger diaspora spridningen av människor runt jorden som delar vissa kulturella drag. Dessa människor är i olika grad sammankopplade via ett nätverk och en stark eller svag gemensam relation med det forna hemlandet, enligt Mohan. Cohens nio karaktäristiska är, hävdar Mohan, användbara ty de gör gällande att inte alla diasporor är ofrivilliga, vilket påverkar dess sammansättning och utveckling, något som i sin tur kräver empiriska undersökningar för att påvisa de skillnader som finns mellan påtvingade och frivilliga diasporabildningar.²¹ Vidare menar Mohan att Cohens indelning ger större grad av komplexitet till analysen av diasporan och dess orsaker, utveckling och verkan i motsats till t.ex. Saffran som menar att diasporans mål är att återvända ”hem”.²²

Med stöd av Cohens indelning och Cliffords (se nedan) analys av begreppet diaspora menar Mohan att diasporan borde analyseras med utgångspunkt från dels de åtskilliga platser för exil som finns och de kontakter som kan finnas mellan dem, och dels det faktum att diasporan utvecklas eftersom dess medlemmar flyttar men ändå upprätthåller kontakt med det ursprungliga hemlandet, den första platsen för exil och med de platser som andra medlemmar ur diasporan har flyttat till. Det här, menar Mohan, komplicerar den rumsliga aspekten av diasporan och resulterar i en geografisk spridning av diaspora som är uppbyggd kring ett flertal platser som är sammankopplade genom ständigt utvecklande nätverk, flöden och relationer, det är inte en fråga om endast två platser, ”hem” – ”exil”, utan snarare om en ”multilokal”.²³

2.1.3. Diaporas egenskaper enligt Clifford

I essän ”Diasporas” söker James Clifford diasporans egenskaper. Dagens tillämpning av diaspora, menar Clifford, kan inte reduceras till ett fenomen med centrum i nationalstaten eller den globala kapitalismen. Visst kan ett flöde av människor som sker över nationsgränser beskrivas som diasporiska men det behöver inte betyda att människor som lämnar sitt ursprungsland för ett annat kan ses som en del av en diaspora.²⁴ Detta gör att det blir svårt att dra en gräns mellan begreppet diaspora och andra begrepp som beskriver tillsynes diasporiska fenomen, påstår Clifford, och belyser problematiken med hjälp av samhällena Aguililla (Michoacan, Mexiko) och Redwood City (Kalifornien, USA).

¹⁹ Mohan, G. (2002), kap 3, s. 79.

²⁰ Mohan, G. (2002), s. 78.

²¹ Mohan, G. (2002), s. 82.

²² Läs vidare: Saffran, W. (1991), s. 83-99.

²³ Mohan, G. (2002), s. 83.

²⁴ Clifford, J. (1994), s. 302.

Å ena sidan är Aguilillan och Redwood transnationellt sammanlänkade, dels genom ett flöde av människor och migrationen mellan Aguilillan och Redwood, och dels genom en aktiv och effektiv kommunikation som emigranter från Aguilillan upprätthåller mellan dessa två separata samhällen tillhörande olika nationer. Därmed, påstår Clifford, blir dessa två separata platser en plats. I den meningen utgör emigranter från Aguilillan ingen diaspora, även om det kanske finns diasporiska dimensioner i deras beteende

Å andra sidan, menar Clifford, är befolkningen i Aguilillan snarare bi-lokala, de bebor ett gränsland, en plats för regelbundna och omstörtande flöden av människor över gränsen.²⁵ Han menar att områden över gränsländer är speciella eftersom det är ett territorium som bestäms av en geopolitisk polisövervakad gräns men som också förbinds av legala och illegala flöden av människor och varor. Diasporas brukar vanligtvis förutsätta längre avstånd och en klarare separation som t.ex. exil men diaspora kopplar även samman samhällen med en spridd population på flera lokaler, som Aguilillan. Denna interkontakt mellan två platser över en gräns kan vara en del av en diasporisk situation, men multilokala diasporiska kulturer är inte nödvändigtvis definierade av geopolitiska gränser. (Läs Redwood City och Aguilillan!)

Följaktligen, skriver Clifford, är det ändå viktigt att erkänna att termerna *gräns* och *diaspora* flyter in i varandra, människor som är spridda och separerade från sina hemländer deltar allt mer i gränsaktiviteter med det gamla landet genom utvecklingen inom transport, kommunikation och arbetsmigration. Den här krocken mellan diaspora och gräns är ett exempel på svårigheten att definiera transnationella samhällen som t.ex. diaspora.²⁶

Clifford använder i sin essä William Saffrans artikel ”*Diasporas in Modern Societies: Myth of Homeland and Return*”.²⁷ Saffran använder den klassiska diasporan som en förebild för dagens tänkbara diaspora. Som Cohen, sammanställer Saffran ett antal egenskaper som en diaspora bör uppfylla för att betecknas som en sådan, närmare bestämt:

- En historia av spridning.
- Myter och minnen av ett hemland.
- Utanförskap i det nya landet.
- En önskan om att återvända.
- Stöd för hemlandet.
- En kollektiv identitet som baseras på ovanstående punkter.

Enligt den definitionen är den armeniska, magrerska, turkiska, palestinska, kubanska, grekiska och kanske kinesiska diasporan legitima även om inte någon av dem helt stämmer överens med den judiska klassiska diasporan, enligt Saffran.²⁸ Clifford menar att Saffrans försök att definiera diaspora är korrekt men att vi borde vara försiktiga med att konstruera en definition på basis av en ideal typ (den judiska diasporan) eftersom det kan leda till inkludering såväl som exkludering av riktiga eller oriktiga diasporor.

Clifford vänder sig även mot den fjärde egenskapen, ”önskan om att återvända hem” därför att transnationella kontakter som förbinder en diaspora behöver inte, men kan, uttryckas genom ett symboliskt eller reellt hemland och längtan att återvända. Vidare menar Clifford att vi inte kan förvänta oss att alla de egenskaper som finns i en viss definition på diaspora återfinns i en faktisk diaspora.²⁹ Clifford föreslår att istället för att identifiera speciella egenskaper hos en diaspora borde vi undersöka dess gränser - vad diasporan definieras mot.

²⁵ Clifford, J. (1994), s. 303.

²⁶ Clifford, J. (1994), s. 304.

²⁷ Clifford, J. (1994), s. 304.

²⁸ Clifford, J. (1994), s. 305-306.

²⁹ Clifford, J. (1994), s. 306.

2.1.4. Hanafi om Internet och diasporan

Ytterligare en aspekt är Internets betydelse för diasporan. I artikeln ”*Reshaping Geography: Palestinian Community Networks in Europe and the New Media*” skriver författaren, Sari Hanafi, om den Palestinska diasporans förhållanden till Internet. Sari Hanafi har undersökt den internetbaserade platsen (community) PALESTA (Palestinian Scientists and Technologists Abroad) som etablerades som en databas för att ta hand om teknologisk och vetenskaplig kunskap bland palestinier i exil, i syfte att främja utvecklingen i Palestina. Den vänder sig framförallt till utbildade palestinier.

Hanafi frågar sig om vilken roll nya mediateknologier (främst Internet) har för diasporiska rörelser över nationsgränser och om PALESTA påverkar kontakten mellan olika palestinska diaspora i främst i Europa och det palestinska territoriet.³⁰ Författaren menar att den nya teknologin och globaliseringen gör att relationen mellan individen och hemlandet blir relativ men att en medvetenhet om hemlandet ändå finns kvar hos palestinerna i exil genom ett ständigt flöde av information om Palestinas situation genom t.ex. satellit-tv. Kontakten med det palestinska hemlandet innefattar olika grader av såväl virtuella som fysiska sociala nätverk, men den uppenbara svårigheten med fysiska nätverk har utvecklat en virtuell verklighet som inte bara erbjuder ett socialt utbyte utan också en möjlighet att återskapa och skapa en etnisk identitet för människor i och utanför det palestinska territoriet.³¹

Vidare menar Hanafi att virtuella platser som PALESTA medför att palestinska aktörer inte nödvändigtvis är förbundna med sociala eller politiska områden, utan sociala kontakter sker på en högst individuell nivå inom hemsidans gränser och ett utbyte av information och kunskap kan ske oberoende av social tillhörighet, den fysiska mötesplatsen ersätts eller kompletteras med en virtuell.³²

2.1.5. Tid och rum i begreppet diaspora

I artikeln ”*Politics and Space/Time*” utvecklar Doreen Massey en tid-rumsteori som hon kallar ”*space-time*”. En central del av Masseys synsätt på relationen mellan tid och rum utgår från meningen:

”...there is no getting away from the fact that the social is inexorably also spatial”³³

Massey menar att rummet är en konstruktion av sociala interrelationer och interaktioner på såväl den lokala som den globala skalan. Dessa interaktioner sker inom gränserna för rummet men är inte en absolut statisk dimension, utan borde enligt Massey ses som ett ögonblick i ett tidsflöde av sociala interrelationer och interaktioner. Den rumsliga omfattningen och formen förändras över tiden, därför är rummet och tiden, även om de är två olika saker, omöjliga att separera från varandra.³⁴ Det rumsliga är integrerat med vad historien har producerat och därför är det nödvändigt att se på saker ur ett ”*space-time*” perspektiv.³⁵ Doreen Masseys syn på relationen mellan rum och tid använder Mark Boyle i artikeln ”*Towards a (Re)theorisation of the Historical Geography of Nationalism in Diasporas: The Irish Diaspora as an Exemplar*” där han skriver om vikten av att kartlägga och förklara den diasporiska nationalismen för att förstå diasporans kulturella och politiska erfarenheter under historiens gång, med den irländska diasporan som exempel.³⁶ Boyle menar att det kan vara givande att integrera olika synsätt på tid och rum som t.ex. Masseys i arbeten som rör diasporan och hur alternativa synsätt kan resultera i nya sätt att tänka.³⁷ Det viktigaste är, menar Boyle, att begrepp som lokal, rum, plats och platsidentitet förblir centrala begrepp för studier av diasporans utseende och utveckling.³⁸

³⁰ Hanafi, Sari. (2005), s. 583.

³¹ Hanafi, Sari. (2005), s. 592.

³² Hanafi, Sari. (2005), s. 593.

³³ Massey, Doreen. (1992), s. 12.

³⁴ Massey, Doreen. (1992), s. 12-13.

³⁵ Massey, Doreen. (1992), s. 15.

³⁶ Boyle, Mark. (2001), s. 429.

³⁷ Boyle, Mark. (2001), s. 430.

³⁸ Boyle, Mark. (2001), s. 443.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att diaspora begreppet är komplicerat att definiera utifrån de teorier och exempel som presenterats i det här kapitlet. Ändå går följande centrala beståndsdelar av begreppet diaspora att urskilja:

1. Spridning från ett ursprungsland.
2. En, stark eller svag, relation med ursprungslandet.
3. En kulturell och social produktion.
4. En eventuell önskan om att återvända till ursprungslandet.

2.2. Plats³⁹

En central del av diasporans utseende och utveckling utgår från en spridning av såväl fysiska som t.ex. virtuella platser som interagerar med varandra genom socialt samverkan mellan människor. Dessa platser kan vara bl.a. kyrkor, skolor, restauranger med en mer eller mindre stark koppling till diasporaaktörerna. En stor del av människans tillvaro och förståelse för världen utgår från en plats och därför fungerar platsen som en plåtå för en ökad förståelse för omvärlden.

2.2.1. Två grundläggande definitioner

Att identifiera begreppet plats egentliga innebörd är svårt eftersom platsen är ett resultat av dels en interaktion mellan mänskliga och miljöbetingade faktorer och dels en interaktion mellan olika platser. Det går dock att identifiera två grundläggande definitioner på platsbegreppet.

”A particular point on the earth’s surface imbued with human connotations or values”⁴⁰

Enligt den här definitionen är platsen en definierbar punkt på jordens yta eftersom den karakteriseras av särskilda egenskaper som särskiljer platsen från andra områden. Platsen betraktas som en fast punkt med bestämda koordinater som ger platsen en lokalisering på kartan, det kan t.ex. vara en stad, en förort eller en byggnad.

I den andra definitionen på platsbegreppet är platsen inte lika klart identifierbar:

” A particular area in space, e.g. town, village, district etc., real or as perceived (mental map), where people and environment interact over time to give it characteristics distinct from those of surrounding places”⁴¹

I det här fallet är det människan som skapar platsen och det är individens mentala karta som bestämmer områdets utbredning och karaktär. Den *”mentala kartan”* är därför en intressant dimension av platsbegreppet eftersom individens uppfattning av en plats utbredning inte alltid överensstämmer med platsens egentliga gränser.

2.2.2. Plats: Area, avgränsning och innehåll

I ovanstående definitioner på platsbegreppet behandlas i huvudsak platsens area och avgränsning. Men, vad innehåller en plats? Den norske arkitekten Norberg – Shultz ser platsen som en fysisk miljö inom vilken ett lokalt socialt liv äger rum, enligt Norberg – Shultz är det de interaktioner som sker mellan människor som bor på en plats och den fysiska miljön som formar en plats.⁴²

³⁹ Baserat på: Estibill Petersson, E. (2005): *Västerled – Bromma Plats och identitet- en teoretisk och empirisk studie*. 2005. B-uppsats. Geografiprogrammet. Stockholms universitet.

⁴⁰ Johnston, R.J. (1991), s. 70.

⁴¹ Clark, A.N. (1998), s. 307.

⁴² Holt-Jensen, A. (2003), s. 158.

Ytterligare ett exempel på platsdefiniering tar Hagget upp i boken ”*Geography – A Global Synthesis*”. Hagget använder begreppen ”*space*” och ”*location*”, dvs. utrymme och läge på jordens yta, för att definiera platsbegreppet. I det här sammanhanget används ”utrymme” i meningen en area eller område av jordens yta och med ”läge” menas en särskild position inom en area på jordens yta. Precis som läge har även ”plats” en specifik position men till skillnad mot lägebegreppet som används i en abstrakt mening så är platsbegreppet kopplat till en identifierbar position till vilken människan kopplar vissa värderingar. En ”*location*” blir följaktligen en plats när den kan identifieras med ett särskilt innehåll av information. Det innehållet kan t.ex. vara ett fysiskt element, som t.ex. att latitud 27° 59’N och longitud 86° 56’E är en abstrakt position vilken endast blir igenkänd som plats då vi vet att den positionen innehåller Mount Everest.⁴³

Geografen Yi-Fu Tuan ger ytterligare en definition på platsbegreppet, han menar att platser fungerar som noder av aktiviteter, som i likhet med Haggets definition av plats poängterar platsens innehåll och gör skillnad mellan utrymme och plats. När ett utrymme som t.ex. ett gathörn fylls med en aktivitet (t.ex. festligheter) förvandlas den till en plats, en *nod* av aktiviteter.⁴⁴

Utifrån dessa teorier kan det konstateras att människan eller individen står i centrum för vad som skapar en plats och uppfattningen om den. För att återknyta till Haggets syn på platsbegreppet, att en plats är en plats då den har en betydelse, så spelar styrkan på identifiering av en plats en central roll i frågan om en plats kan kvalificeras som just en plats. Enligt Norberg – Shultz är det mötet mellan naturgeografin och kulturgeografin som skapar en plats värde eller ”*genius loci*”. För Norberg – Shultz är det dock främst de naturliga fysiska särdragen som ger en lokalisering på jordens yta de unika karaktärsdrag som skapar en plats, ju fler särskiljande natur- och kulturgeografiska element desto starkare ”*genius loci*”.⁴⁵

2.2.3. Så, vad är en plats och hur kan den rumsliga spridningen se ut?

Vi kan nu konstatera att frågan vad en plats är kan besvaras genom att dels beskriva kriterierna för vad som skapar en plats (att den har en lokalisering, riktning, och ett avstånd i förhållande till andra platser⁴⁶), och dels definiera olika typer av platser. Det finns religiösa platser som Mecca i Saudiarabien och Petersplatsen i Vatikanstaten, vilka har en stor betydelse för den muslimske respektive den katolske individen. Platser som Råsundastadion i Stockholm har ett betydande symbolvärde för den sportfrälste. Alla dessa platser har en byggnad vilken fungerar som identitetsobjekt för de boende och de utomstående.⁴⁷

Slutligen när det gäller platsen och speciellt platsen som en del av diasporan kan det vara intressant att undersöka relationen mellan plats och ”*push*” and ”*pull*” faktorer. För att en diaspora ska bildas krävs det en spridning av människor från ett land till ett nytt för ett mer eller mindre permanent boende. De faktorer som påverkar ett beslut om att lämna sitt ursprungsland kallas för ”*push*” faktorer, det kan vara fattigdom, hunger, krig, arbetsbrist, överbefolkning, naturgeografiska förhållanden och andra negativa omständigheter. Det som lockar med en annan plats kallas ”*pull*” faktorer och kan inkludera demokrati, säkerhet, arbete och bättre naturgeografiska förhållanden.⁴⁸ Dessa båda faktorer kan förklara en plats och en diasporas lokalisering.

Slutligen kan det vara intressant att ur ett både diaspora – och platsperspektiv undersöka platsers distribution eller *rumsliga spridning* på en lokal nivå, t.ex. Stockholms stad, eller på ett större område, t.ex. Europa. Den rumsliga spridningen kan identifieras med hjälp av tre begrepp. *Densitet*, d.v.s. frekvensen av någonting inom en viss area som t.ex. hus eller människor. *Koncentration*, d.v.s. om den rumsliga spridningen av någonting ligger nära varandra och bildar cluster eller om de är mer spridda från varandra.⁴⁹ Den rumsliga spridningens tredje egenskap är *mönster*, d.v.s. platsers eller hus

⁴³ Hagget, P. (2001), s. 5.

⁴⁴ Holt – Jensen, A. (2003), s. 160.

⁴⁵ Holt-Jensen, A. (2003), s. 159.

⁴⁶ Fellman, J.D & Getis, A. (2005), s. 14.

⁴⁷ Hagget, P. (2001), s. 215.

⁴⁸ Fellman, D. J, Getis, A & Getis, J. (2005), s. 88.

⁴⁹ Rubenstein, M. James. (2005), s. 34.

geometriska disposition på ett område som antingen är ordnade i oregelbundna eller geometriska mönster.⁵⁰

Utifrån de definitioner och platsexempel som har presenterats i det här kapitlet kan det konstateras att definitionen på platsbegreppet är komplicerad och de beståndsdelar som skapar en plats är många och komplexa. Emellertid kan följande grundläggande beståndsdelar identifieras:

- 1) *Den arkitektoniska uppbyggnaden.*
- 2) *Naturgeografin.*
- 3) *Människan.*
- 4) *Interaktionen mellan de boende, miljön och med andra platser.*
- 5) *Kulturella yttringar.*
- 6) *Tidsskalan, dvs. en plats historia.*
- 7) *Den rumsliga spridningen.*
- 8) *Unikhet i relation till andra platser.*
- 9) *Avgränsningen.*

Av dessa åtta punkter finns det dock tre nyckelord som tillsammans, enligt mig, utgör det centrala i sammanhanget. *Människan* som skapar arkitekturen, utvecklar kulturen och som från generation till generation för vidare värderingar och den historiska kunskapen om en plats. *Interaktionen* som sker dels mellan människor i och utanför en plats och dels med naturgeografin. *Den rumsliga spridningen*, dvs. platsens karaktär som ett geografiskt rum vilket har mer eller mindre klara gränser och unika karaktärsdrag i förhållande till andra platser och som utvecklas och förändras över tid. Och till sist tidsskalan, dvs. en plats historia som i ett diasporiskt sammanhang är viktig för diasporans form och utveckling.

⁵⁰ Rubenstein, M. James. (2005), s. 35.

3. RYSSAR I STOCKHOLM: DERAS MÖTESPLATSER

Syftet med det här kapitlet är redogöra för resultaten av genomförda intervjuer samt identifierade platser. Kapitlet börjar med en kort historik över den ryska befolkningens immigrationsflöden till Stockholms stad. Sedan följer en genomgång av intervjuer med sju ryssar och två icke-ryssar samt en sammanställning av ryska platser, uppsatsens empiriska material.

3.1. Det ryska immigrationsflödet till Sverige – Kort historik

Flödet av människor från Ryssland till Sverige har huvudsakligen skett i tre vågor. Den första skedde i samband med ryska revolutionen 1917⁵¹, mellan åren 1911-1920 immigrerade totalt 3053⁵² ryssar till Sverige och mellan åren 1921-1930 invandrade 1665⁵³ ryssar till Sverige. Den andra vågen kom i slutet av andra världskriget, mellan åren 1941-1950 immigrerade 1441⁵⁴ ryssar och ryska judar till Sverige.

Den tredje vågen kom under Sovjettiden då dissidenter lämnade Sovjetunionen för att t.ex. bosätta sig i Sverige. Mellan åren 1951-1960 immigrerade 726 personer, mellan 1961-1970 kom 564 ryssar, mellan åren 1979 -1985 immigrerade 1170 personer, mellan åren 1986 -1993 immigrerade 3796 personer. Mellan åren 1998-2004 immigrerade sammanlagt 7531⁵⁵ personer varav 3461 personer beviljats svenskt medborgarskap⁵⁶. Under samma år har 5664 ryssar beviljats uppehållstillstånd⁵⁷, enligt den officiella statistiken bor det idag 1600 ryssar Stockholm stad.⁵⁸ De ryssar som lämnade Ryssland efter Sovjetunionens fall 1991 utgör en fjärde våg ryska immigranter till Sverige, det är främst den vågen den här uppsatsen handlar om.

3.2. Ryssar i Stockholm stad

Här följer en sammanställning av de frågor och svar som de intervjuade fick respektive gav, samt en del egna iakttagelser.

3.2.1 Ryska mötesplatser enligt sju ryssar och två svenskar

Alla de tillfrågade kände till flera platser med rysk anknytning. **A** menar att det förvisso är individuellt, men nämner bokhandeln Interbok, Internationella biblioteket, Ryska ortodoxa kyrkan och den ryska matvaruaffären "Delikatessbutik". Dessa exempel på platser är generella för de flesta av de intervjuade. Andra platser som nämns är Konserthuset, teatrar, Riksförbundet Internationella Förening för Invandrarkvinnor (RIFFI), Sofia Kovalevski - skolan, S:t Clara kyrka, Kristi Församling, Norden (En rysk affärs klubb), Kolobok, Slaviska institutionen vid Stockholms Universitet, Gula Villan vid SU där det anordnas fester av slaviska föreningen, ryska Internetsidor, ryska ambassaden och dansskolan "Top Dance studio". **B** menar att det förvisso finns platser med rysk anknytning men att det inte finns någon stark knytpunkt för alla ryssar i Stockholm stad som t.ex. ett ryskt kulturcentrum där alla kan samlas, det som mest liknar en sådan plats är kyrkan enligt **B**. Även **E** nämner flera av ovanstående

⁵¹ Dukes. P. (1991), s 219.

⁵² Statistiska centralbyrån. *Befolkningsrörelsen Översikt för Åren 1911-1920*. s. 272.

⁵³ Statistiska centralbyrån. *Befolkningsrörelsen Översikt för Åren 1921-1930*. s. 135.

⁵⁴ Statistiska centralbyrån. *Befolkningsrörelsen Översikt för Åren 1941-1950*. s.78.

⁵⁵ Statistiska centralbyrån. *Befolkningsrörelsen Översikt för Åren 1998-2004*. s.119.

⁵⁶ Statistiska centralbyrån. *Statistisk årsbok för Sverige 2006 Befolkning*. s. 124 tabell 116.

⁵⁷ Statistiska centralbyrån. *Statistisk årsbok för Sverige 2006 Befolkning*. s. 123 tabell 115.

⁵⁸ Noteras bör att jag inte har undersökt huruvida det finns ett mörkertal som skulle ändra angiven statistik.

platser men avviker från övriga svar när hon tillägger att ”*Men för mig finns det inga riktiga ryska platser i Stockholm*”. Även de två svenska personerna som jag intervjuade kände till platser med rysk anknytning i Stockholm. Redaktören för tidningen ”Vice” Elin Unnes kommenterar uppsatsens ämne med att hon under arbetet med specialnumret ”The Russian Issue”⁵⁹ märkt att framförallt Sonja Kovalevsky-skolan och Top Dance studio verkar vara ryska mötesplatser. Universitetslektor Elisabeth Löfstrand på Slaviska institutionen nämner särskilt ryska kyrkan som en mötesplats i Stockholm.

De flesta av de intervjuade har fått kunskap om dessa platser via arbetet, vänner och bekanta, en del har *aktivt* försökt att lokalisera ryska platser, **D** menade att det inte var så lätt att hitta platser och att det tog ett halvår att hitta något och då med hjälp av kontakter och Internet medan **A** hittade platserna själv.

3.2.2 Vad händer på ryska mötesplatser - Hur används de och av vem?

För att undersöka om redan nämnda platser kan beskrivas som platser och om de är en del av en rysk diaspora är det intressant att undersöka hur platserna används av de intervjuade och vilka aktiviteter som är vanliga och vilka använder platserna samt hur ofta.

Flera av de tillfrågade menade att platserna är viktiga för sociala kontakter, **B** och **C** anser att platser som kyrkan och matvaruaffären ”Delikatessbutik” i första hand är viktiga för att få tala ryska och inte för att be till gud eller köpa rysk korv, som **B** uttrycker det. Kyrkorna och matvaruaffären tillsammans med internationella biblioteket används enligt de intervjuade mest av de äldre för den sociala gemenskapen och för att få information om det gamla hemlandet. Enligt **B** används även Internationella biblioteket av ryska föräldrar som vill att deras barn ska läsa och lära sig om rysk litteratur. Från de tillfrågades svar framgår det att det kan finnas en skillnad mellan äldre och yngre ryssar när det gäller användandet av ryska platser. De yngre av de tillfrågade (under 30 år) menar att det mest är de äldre som går till olika aktiviteter och att de yngre använder sig av Internetsidor som t.ex. sweden4us som är viktig för unga ryssar i Sverige eller så går de till någon av nattklubbarna runt Stureplan eller träffas på caféer i Gamla stan, som enligt **E** är populärt bland de yngre ryssarna. Men, tillägger både **E** och **B** om de vill prata går de hem till varandra, ”*vi ryssar tycker om att träffas hemma hos varandra*”. En del av intervjusvaren visar att just hemmet verkar vara den mötesplats i Stockholm som mest liknar vanliga mötesplatser i Ryssland, men att vägen från att träffas på teatrar eller Operan till köket hemma är längre än i Ryssland, enligt **B**. Flera av de intervjuade menade också att det i Sverige tar årtal att skaffa sig riktiga vänner.

En plats som ändå verkar användas av en blandad åldersgrupp, även om de äldre är överrepresenterade, är kyrkorna som enligt **D** ger utrymme för sociala utbyten som kan ge kontakter för bostad och arbete, men trots dessa platser och deras aktiviteter är ryssar isolerade i Stockholm stad. På S:t Clara kyrka träffas varje vecka en grupp ryssar som under ledning av en rysk präst diskuterar bibeln. När jag besökte Clara kyrka lade jag märke till att gruppen till stor del bestod av män under 40 och resten var lite äldre kvinnor.

På den ryska matvaruaffären ”Delikatessbutik” kom det under mitt besök mest äldre kvinnor för att köpa mat men de stannade även en stund för att prata med varandra. En annan plats som flera av de intervjuade nämnde var Sonja Kovalevsky-skolan som är en svensk grundskola och gymnasium med inriktning på matematik, ryska och schack. I skolans lokaler samlas även föreningen ”Kolobok”, en rysk barnklubb som tränar att prata ryska och utveckla barnens intresse för det ryska språket. Så inom Sofia Kovalevskij – skolans lokaler samlas både ryska och svenska vuxna, barn och ungdomar runt olika aktiviteter som främst är inriktade på utbildning. Två av de tillfrågade visste inget om vad som händer på platserna

En viktig aspekt av användandet av platserna är om det endast är ryssar som besöker dem eller om de också används av svenskar eller andra folkgrupper. Utifrån intervjusvaren verkar majoriteten av besökarna vara ryssar, **D** menar att det mest är rysktalande personer från före detta Sovjetunionen, Vitryssland, Ukraina och Georgien och de svenskar som besöker platserna är vänner eller partners till ryssar. De platser som verkar ha den största blandningen av ryssar och svenskar är dels kyrkorna eftersom det ofta samlas olika församlingar där, och dels mataffären som drar till sig matintresserade

⁵⁹ Vice. *The Russian Issue*. V2N7.

av olika nationaliteter. Av de jag intervjuade verkade flera *känna till* ryska mötesplatser och vilka aktiviteter som är vanliga, men fem av sju intervjuade ryssar använder sällan eller aldrig dessa platser. Två personer använder platser som t.ex. kyrkan en eller flera gånger per vecka och övriga platser som t.ex. Interbok eller ”Delikatessutik” några gånger i månaden, men det varierar.

Ytterligare en aspekt är huruvida de ryssar som använder platserna tar med sig nyinflyttade ryssar eller tillfälliga ryska besökare till t.ex. kyrkorna eller bokhandeln. Utifrån intervjuvaren kan det konstateras att de flesta introducerar ryska platser för ryssar som kommer till Sverige med undantag av **B** som skiljer mellan ryska turister som ”kan överleva utan rysk mat” och nya ryska fruar till svenska män ”de kanske behöver veta var ryska ortodoxa församlingar m.m. ligger”.

3.2.3. Arbetsplatser och bostadsområden

I en kartläggning av möjliga ryska mötesplatser i Stockholm stad är det intressant att undersöka om dessa platser utgör kluster i Stockholm stad som t.ex. speciella bostadsområden där många ryssar väljer att bosätta sig. Enligt de intervjuade finns det inte en tydlig koncentration av ryssar till ett visst område i Stockholm stad. **B** menar att ryssarna är spridda över hela Stockholm men att de strävar efter att bo så centralt som möjligt, många enligt **B** bosätter sig först i en förort som t.ex. Fisksätra för att sedan flytta närmare centrum. En menade att om en ryss väljer att bosätta sig i Stockholm stad är det för tillgången på arbete och det kulturella utbudet och inte för att där redan bor andra ryssar. Däremot lägger samma person till att många unga ryssar väljer att bosätta sig i förorter.

Det är inte endast valet av bostadsområden som kan generera kluster utan även val av arbetsplats och typ av arbete. Finns det områden i Stockholm stad som präglas av arbetsplatser där många ryssar arbetar som t.ex. affärer? Enligt intervjuunderlaget verkar det inte finnas några specifika arbetsplatser för ryssar och inte heller yrkeskategorier, enligt de intervjuade är ryssarna representerade i de flesta yrkeskategorierna. **D** menar att de ryssar som kommer från medelklassen arbetar med konst, musik, dans eller som lärare, läkare och egna företagare och de som kommer från arbetarklassen eller är lågutbildade tar vad de kan få, enligt **D**.

3.2.4. Ryssar i Stockholm stad och ryssar i världen

För att undersöka den ryska diasporabildningens utseende och utbredning i Stockholm stad är det intressant att se vilken relation ryssar har till grupperingar av ryssar i andra länder. Det kan ge svar på om den ryska populationen är en del av ett större diasporiskt nätverk över nationsgränser och om det påverkar densiteten av ryska platser i Stockholm stad.

Intervjumaterialet visar att två personer inte alls känner till hur det är i andra länder och resten av de intervjuade ryssarna nämner USA som ett land med många ryssar och i Europa är de länder med den största ryska populationen Frankrike, England och Tyskland. En av de intervjuade poängterade att Tyskland är det land i Europa som har en stark rysk diaspora eftersom det dels finns en stor grupp ryssar där och dels för att en del av dessa ryssar bor i kollektiv till skillnad från Stockholm där ryssarna umgås i mindre grupper. Flera av de intervjuade nämner även att Tyskland har flera ryskägda industrier som tillverkar ryska matvaror, ett tecken på en stark rysk diaspora enligt **D**. En av de intervjuade angav kyrkan som en typisk plats där ryssar samlas i de flesta länder med en rysk population och att kyrkan fungerar som en lokal där ryssar träffas och så småningom bildar föreningar som sedan ”sprider sig som ringar i vattnet”. Slutligen kommenterar **D** ryssarnas status som en diaspora i Stockholm stad i jämförelse med situationen i Tyskland med ”Diasporan är mycket svag i Sverige i jämförelse med t.ex. Tyskland och förresten vad är målet för diasporan? Om vi vill överleva här måste vi assimilera oss”.

3.3. Ryska platser i Stockholm stad

Under det här arbetets gång har jag dels besökt och dels fått kännedom (via intervjuer och sökande på Internet) om ett antal potentiella ryska mötesplatser i Stockholm. Dessa platser är såväl fysiska som virtuella. På sidan 16 visas en översikt av fysiska ryska platser i Stockholm för att visa den rumsliga spridningen av potentiella ryska mötesplatser.:

3.3.1. Fysiska platser

- Bohandeln Interbok som specialiserar sig på rysk litteratur
- Internationella biblioteket.
- Kolobok, rysk barnboksklubb.
- Pulkovo Airlines, en rysk resebyrå.
- Iventus, rysk resebyrå med inriktning på resor till Ryssland.
- Kristi Förklarings ortodoxa kyrka.
- Ryska Ortodoxa Kyrkan, Moskva Patriarkatet.
- S:t Clara kyrka.
- Slaviska institutionen vid Stockholms universitet.
- Sonja Kovalevsky - skolan.
- Top Dance Studio, rysk dansskola.
- RIFFI (ett internationellt kvinnocentrum).
- Ryska Ambassaden.
- Tsarskij sad. Rysk restaurang.
- Delikatessbutik. Rysk matvaruaffär.
- Konserthuset.
- Kungliga operan.
- Dansmuseet.
- Hemmet?

3.3.2. Virtuella Platser

- Rurik, Ryska Riksförbundet i Sverige.⁶⁰
- Portalen Svenska palmen. En ideell internetbaserade förening som arbetar för att förena ryssar och svenskar.⁶¹
- Hej Ryssland.⁶²
- Ryssland.net
- Skruv (Sällskapet för kontakter med Ryssland).⁶³

⁶⁰ Rurik, Internet.

⁶¹ Sweden4rus, Internet.

⁶² Hej Ryssland, Internet.

⁶³ Skruv, Internet.

Figur 2. Översikt över fysiska ryska platser i Stockholm. De svarta punkterna visar spridningen av ryska platser.

Källa: <http://www.stockholm.se/bromma>

4. RYSKA MÖTESPLATSER I STOCKHOLM: EN DEL AV DEN RYSKA DIASPORAN?

Hittills har uppsatsen syftat till dels att utreda begreppen *diaspora* och *plats* genom att presentera teorier och definitioner om ämnesområdet (Kap 2), och dels att redogöra för identifierade platser och en sammanställning av genomförda intervjuer samt en översikt av den ryska immigrationen till Sverige under 1900-talet fram till idag (Kap 3). Det här kapitlet syftar till att med hjälp av de presenterade teorierna analysera intervjuerna och de identifierade platserna för att se om det finns en rysk diaspora i Stockholm (Avsnitt 4.1) och vilka dess mötesplatser faktiskt är och om och hur de används av diasporans aktörer (Avsnitt 4.2).

4.1. Den ryska diasporan i Stockholm - Finns den?

Kan den ryska befolkningen i Stockholm ses som en del av en diaspora? För att svara på den frågan är det lämpligt att återknyta till teorin som presenterades i början av uppsatsen. Sett utifrån Cohens nio punkter⁶⁴ kan uppsatsens studieområde kanske definieras som en diaspora. Människor har lämnat Ryssland frivilligt eller påtvingat och spridits till Sverige och andra länder (punkt 1). Under 1990-talet och framåt har människor lämnat Ryssland i jakt på t.ex. arbete (punkt 2). Intervjuerna visar på ett kollektivt minne av ursprungslandet, även fast den är mer eller mindre stark. Två av de intervjuade menade att de fortfarande identifierar sig starkt med Ryssland och att de längtar efter landet ”trots allt”, och tänker då speciellt på litteratur, konst och vetenskap (punkt 3).

Det är svårt att utifrån studiematerialet se om det finns en idealisering av Ryssland och en kollektiv förpliktelse om landets framtid (punkt 4). Ett tecken på något liknande kan vara de många platser med rysk anknytning i Stockholm som t.ex. Sonja Kovalevskij skolan, men å andra sidan är frekvensen av användandet av dessa platser både låg och hög bland de tillfrågade, vilket gör det svårt att dra en entydig slutsats om den punkten. Angående ett eventuellt återflöde (punkt 5) till Ryssland finns det ett flöde i den meningen att människor åker till Ryssland för att hälsa på vänner och släktingar, men i hur stor utsträckning eller hur ofta kan inte uppsatsen svara på.

Den sjätte punkten, etnisk gruppmedvetenhet, går det inte heller att svara ja eller nej på, de ryska platser och Internetsidor som finns kan tyda på en etnisk gruppmedvetenhet, men samtidigt har dessa platser olika betydelse för de tillfrågade. Av de 7 tillfrågade svarade fem personer att de sällan använder dessa platser men att de känner till dem och resterande 2 personer besöker ofta platserna. Att det skulle finnas en stark etnisk gruppmedvetenhet motsägs också av att samtliga intervjuade svarade nej på om de tycker att ryssar tenderar att arbeta på bestämda arbetsplatser eller om ryssar föredrar bostadsområden där många ryssar redan bor.

Cohens sjunde och nionde punkt kan inte kommenteras eftersom empiriskt underlag saknas. Om det finns en känsla av empati och solidaritet med andra av samma etniska bakgrund i andra länder är svårt att avgöra, men 6 av 8 tillfrågade kände till spridningen av ryssar i andra länder.

För att återgå till punkt 1, kan man påstå att ryssarna i Stockholm är en blandning av en påtvingad och ofrivillig diaspora. De som kom till Sverige under tiden kring den ryska revolutionen, vid slutet av andra världskriget och under och efter Sovjetunionens fall lämnade Ryssland under tvång, d.v.s. p.g.a. ”push” faktorer, medan de som har kommit under 1990-talet och framåt migrerat till Sverige i jakt på bättre arbete och ekonomi, d.v.s. p.g.a. ”pull” faktorer⁶⁵.

⁶⁴ Se Avsnitt 2.1.1. i den här uppsatsen.

⁶⁵ Författaren är medveten om att ”pull” faktorer såsom bättre ekonomi har en spegelbild, immigranten lämnade sitt land p.g.a. dålig ekonomi, vilket kan ses som ”push” faktorer.

Mohen⁶⁶ påpekar att det är viktigt att studera en diaspora utifrån om den är ofrivillig eller frivillig eftersom det kan påverka diasporans karaktär. Enligt Mohan krävs det empiriska undersökningar för att fastställa just dessa skillnader. Ur Mohens perspektiv verkar den här undersökningen visa att de ryska immigranterna i Stockholm huvudsakligen kan utgöra en frivillig diaspora även om det finns inslag av ofrivillighet. Mohen menar även att diasporans rumslighet är komplicerad eftersom den, enligt honom består av flera interagerande platser i ett transnationellt nätverk som tillsammans bildar en geografisk spridning av diasporan som kanske inte är så starkt bunden till en bestämd plats. Intervjuerna visade att en del av de tillfrågade kände till andra platser där många ryssar bor som t.ex. Tyskland, England, Frankrike och andra nordiska länder än Sverige. Av dessa länder verkar Tyskland vara en central del av ett eventuellt nätverk av ryska diasporor, att det skulle finnas ett aktivt nätverk mellan dessa länder stöds inte av empirin i det här fallet förutom av en intervjuad som nämner den Europeiska ryska alliansens hemsida⁶⁷ som verkar för kontakter mellan olika ryska grupper i Europa.

Att undersöka om en viss grupp i ett samhälle är en del av en diaspora eller inte utifrån teorier om diaspora är, som Clifford⁶⁸ påpekar, komplicerat eftersom vi inte kan vänta oss att alla de teoretiska egenskaper en diaspora ska uppvisa ska återfinnas i en faktisk diaspora. Clifford menar att därför borde diasporans gränser undersökas och vad den definieras mot. I det här fallet ställs en eventuell rysk diaspora dels mot samhället i Stockholm och dels mot det ryska samhället. Det resonemanget implicerar för det första en svag eller stark alliering från samhället i Stockholm och det innebär även ett samhälle i samhället med egna *platser*. För det andra gränsar en eventuell diaspora mot det ryska samhället som naturligt präglar aktiviteter på platser i Stockholm som t.ex. kyrkor och restauranger både språkligt och kulturellt. Denna avgränsning resulterar i att en möjlig rysk diaspora hamnar mitt emellan två samhällen men med en fast plats för det vardagliga livet i Stockholm.

Förutom en viss överensstämmelse med Cohens teori om vad som definierar en diaspora har empirin visat att Internet kan ha en viktig roll för ryssar i Stockholm. Sari Hanafi⁶⁹ menar i sin artikel att Internet erbjuder ett sätt att på en individuell nivå och oberoende av social tillhörighet utbyta kunskap och information som ett komplement till den fysiska mötesplatsen. Fyra personer av de intervjuade nämnde Internet som en viktig plats speciellt för yngre personer och då särskilt sidor som Sweden4us och Ryska riksförbundets hemsida⁷⁰ som kan bidra till information om vad som händer både i Sverige och i Ryssland. Till skillnad mot den palestinska diasporan som Hanafi skriver om har den ryska populationen i Stockholm en erkänd stat men Internet kan ändå ses som en viktig del av en eventuell rysk diaspora eftersom den är en lättillgänglig resurs och källa till socialt interaktion och hjälp i det svenska samhället. Både på sweden4us och även Ruriks hemsida är det forna hemlandet Ryssland närvarande i form av dels att hemsidorna finns i en ryskspråkig version, och dels som de enda platser både ”svenska” ryssar och ryssar boende i Ryssland har tillgång till när som helst. Dessa och andra hemsidor möjliggör, tror jag, den största interaktionen mellan ryssar och andra folkgrupper som t.ex. svenskar eftersom den inte påverkas av varken en rumslig eller tidsmässig begränsning.

Just koncepten *tid* och *rum* som behandlades i avsnitt 2.1.5. (Massey och Boyle) är en viktig om inte avgörande aspekt av en diasporabildning. Det kan konstateras med hjälp av empirin att det finns en rysk platsspridning (ryska rum) i Stockholm, vilket jag återkommer till i nästa avsnitt, men att antalet individer och engagemanget i dessa delvis kan bero på den begränsade tid som människor (ryssar) har för att vara aktiva på olika (ryska) mötesplatser. Men jag tror att det avgörande motivet till varför den ryska befolkningen i uppsatsens studieområde verkar vara en svag diaspora är den tidsmässiga aspekten. Kan det vara så att det är för tidigt att tala om en rysk diasporisk bildning i Stockholm? På den frågan skulle jag preliminärt vilja svara ja. Dels för att den ryska invandringen har funnits under de senaste ca 95 åren vilket inte är en lång tid ur ett historiskt perspektiv och det har inte heller varit en särskilt stor invandring, och dels eftersom invandringen oftast varit frivillig under senare år. Dessa två faktorer, tror jag, har påverkat en rysk diasporisk

⁶⁶ Se Avsnitt 2.2.2. i den här uppsatsen.

⁶⁷ Se sid 17 i den här uppsatsen.

⁶⁸ Se sid 8 i den här uppsatsen.

⁶⁹ Se sid 18 i den här uppsatsen.

⁷⁰ Se sid 17 i den här uppsatsen.

bildning i Stockholm tillsammans med det faktum att till skillnad från t.ex. den palestinska diasporan har ryssarna en erkänd stat. Detta kan betyda att den ryska befolkningen inte har ett behov av en diasporisk tillhörighet. Det betyder inte att en diaspora kan vara på gång att bildas, precis som Massey påpekar, är det rumsliga integrerat med historiens gång och därför kan en stark rysk diaspora vara möjlig i framtiden. Något som skulle kunna påverka en sådan utveckling är t.ex. en kris i Ryssland eller en (ökad) rasism mot ryssar i Sverige vilket kan resultera i ett ökat behov av grupp tillhörighet, något som kan mynna ut i en förstärkt rysk diaspora.

I slutet av avsnitt 2.1. identifierade jag fyra grundläggande beståndsdelar som kan utgöra en diaspora. Är den ryska populationen i Stockholm ett exempel på det?

1. *Spridning från ett ursprungsland*: Ryssarna har spridits från Ryssland till andra länder, t.ex. Sverige.
2. *En, stark eller svag, relation med ursprungslandet*: Resor till Ryssland för att hälsa på vänner och släkt och ett informationsflöde genom olika kanaler.
3. *En kulturell och social produktion i det nya landet*: De mötesplatser som finns tyder på en både kulturell och social produktion.
4. *En eventuell önskan om att återvända till ursprungslandet*: En del av de intervjuade har en viss längtan till hemlandet men det finns inget mål om att återvända.

4.2. Ryska platser i Stockholm – Finns de?

Finns det några ryska platser i Stockholm? För att svara på den frågan ska jag i det här avsnittet återknyta till dels teorierna om plats som finns presenterade i avsnitt 2.2⁷¹ och dels till empirin (Kap 3). De två grundläggande definitioner som finns i början av avsnitt 2.2 säger dels att platsen är en *definierad* punkt på jordens yta fylld med mänskliga värderingar och dels att en plats är en area vars gränser skapas av individen och inte bara av koordinater.

Norberg-Shultz⁷² ser platsen som en fysisk miljö inom vilken ett socialt liv äger rum och Hagget i likhet med Tuan⁷³ menar att ett utrymme blir en plats eller en nod av aktiviteter då den fylls av en aktivitet eller betydelse. Massey⁷⁴ påpekar att platsen och rummet består av sociala interrelationer och interaktioner. Skillnaden mellan Norberg-Shultz och Tuan tillsammans med Massseys teorier är viktig i det här sammanhanget, eftersom dels Norberg-Shultz främst inkluderar den fysiska platsen men den här uppsatsen tar även upp den virtuella platsen, och dels för att de två sistnämndas synsätt ger en mer explicit beskrivning av begreppet plats som passar bättre för uppsatsens syfte.

De fysiska platser eller noder som presenterats i 3.4.1. har alla en rysk anknytning och nämndes av de intervjuade som mötesplatser, det går att utifrån empirin konstatera att den ryska mataffären, kyrkorna och Internationella biblioteket verkar vara starka noder för de intervjuade. Enligt en av de intervjuade är det mest äldre personer som besöker mataffären "Delikatessbutik" för att köpa ryska matvaror och för att byta information och tala ryska med andra besökare. Kyrkan är också i huvudsak en mötesplats för de äldre, visar intervjuerna, även om många andra också besöker den för gudstjänsterna och för att umgås och fika efteråt. Intervjuerna visar även att det Internationella biblioteket är en betydande plats för att låna ryska böcker och för att läsa ryska tidningar och på så sätt upprätthålla en kontakt med det ryska samhället. Utifrån dessa tre noder/platser och deras aktiviteter kan det konstateras att det främst handlar om sociala interaktioner och interrelationer mellan individer inom och över nationsgränser. En av de intervjuade uttryckte det så här: "*Platserna är speciellt viktiga för sociala kontakter...*" och lade till "*...det är absolut det sociala som är det viktigaste, ryssar är isolerade. Platserna används även till kontakter för bostad och arbete*".

⁷¹ Se sid 11 i den här uppsatsen.

⁷² Se sid 12 i den här uppsatsen.

⁷³ Se sid 12 i den här uppsatsen.

⁷⁴ Se sid 10 i den här uppsatsen

Ytterligare en fysisk mötesplats verkar vara hemmet. En av de intervjuade menade att hemmet är den mötesplats som är mest liknar mötesplatser i Ryssland eftersom man där ofta träffas hemma hos varandra. Det är till skillnad mot de övriga platserna inte en allmän sådan vilket kan påverka sammansättningen och vilken effekt den har på individen och samhället.⁷⁵

Övriga platser kan också definieras som platser eller noder av aktiviteter som berör den ryska populationen och de påverkar en eventuell utveckling av en rysk diaspora. Det kan påpekas att lokaler som Pulkovo Airlines, Iventus och RIFFI förvisso är platser som används av ryssar men de har även en praktisk specifik funktion. Pulkovo Airlines och Iventus fungerar i likhet med Internationella biblioteket som en länk mellan Ryssland och Stockholm och medan RIFFI hjälper ryska kvinnor i Sverige. Tilläggas kan att Konserthuset, Kungliga Operan och Dansmuseet, tre platser som nämndes av en intervjuad, inte i lika hög grad är ryska platser som t.ex. Interbok som har en tydlig rysk profil.

De virtuella platserna som t.ex. sweden4us och Skruv⁷⁶ är också en del av de ryska platsernas spridning i Stockholm, eftersom fyra av sju intervjuade *kände till* Internetsidor och en person påpekade att de är viktiga för de unga ryssarna i Stockholm. Både Tuans och Masseys teorier kan användas för att definiera nämnda Internetsidor som platser eftersom de är noder av aktiviteter som t.ex. diskussioner om svensk-ryska relationer, allmän information om ryskrelaterade aktiviteter i Stockholm etc. Den internetbaserade diskussionslistan SKRUV⁷⁷, där allt från nya ryska restauranger till diskussioner om den svenska skolan kontra den ryska avhandlas, har både ryssar och svenskar som medlemmar vilket kan vara ett tecken på att en rysk diasporabildning kan finnas. En starkare diasporas platser borde interagera och verka med det övriga samhället vilket skruv är ett bra exempel på.

De ryska noder jag identifierat kan dels fungera som mötesplatser för individer men även, skulle jag vilja påstå, som ”*pull*”- faktorer vilka kan påverka ett beslut om en migration från Ryssland till Sverige och Stockholm. M.a.o., en positiv faktor för bildandet av en diaspora.

Ytterligare en aspekt av platsen är tidsskalan som t.ex. Massey⁷⁸ talar om. En del platser som Topdance Studio och Sonja Kovalevsky – skolan har bara funnits sedan mitten respektive slutet av 1990 – talet, d.v.s. knappt 16 år, något som påverkar graden av etablering bland ryssar och det övriga samhället. I likhet med en eventuell rysk diaspora kan det därför vara för tidigt i historien att tala om dessa platser som etablerade ryska platser med en stark ställning bland ryssar i Stockholm, att jämföra med den Kristi Förklarings ortodoxa kyrka som har funnits i Sverige sedan 1600-talet och som verkar vara en av de viktigaste mötesplatserna. Den sista aspekten av ryska mötesplatser i Stockholm är deras rumsliga spridning inom uppsatsens fallstudieområde. Densiteten av ryska noder är relativt hög, det finns som avsnitt 3.4.1. och figur 2 visar 16 stycken ryska mötesplatser. Figur 2 (se sid. 16) visar även att det finns en koncentration av ryska platser på Norrmalm som kan beskrivas som ett kluster av oregelbundet ordnade fysiska platser. I slutet av avsnitt 2.1. identifierade jag nio grundläggande beståndsdelar som kan utgöra en diaspora. Är de ryska mötesplatserna i Stockholm ett exempel på det?

1. *Den arkitektoniska uppbyggnaden*: De fysiska platserna är naturligt förknippade med byggnader, särskilt kyrkorna
2. *Naturgeografien*: Har ingen större betydelse för den här uppsatsens platser.
3. *Individen*: Den som skapar platserna och som besöker dem.
4. *Interaktionen mellan de boende, miljön och med andra platser*: Ryssar boende i Stockholm interagerar till viss grad med de platser som finns i deras närmiljö och även med platser i Ryssland.
5. *Kulturella yttringar*: Flera av mötesplatserna är kulturellt betingade, som t.ex. kyrkan och Sonja Kovalevsky – skolan.
6. *Tidsskalan, dvs. en plats historia*: En del av de ryska platsernas historia är kort medan andra har en längre historia i Stockholm.
7. *Den rumsliga spridningen*: De ryska platserna har en rumslig spridning i Stockholm, koncentrerad till stadens centrum, speciellt till Norrmalm.

⁷⁵ Eftersom besök till ryska hem inte är en del av empirin kan frågan inte analyseras vidare. Se slutsats och vidare studier

⁷⁶ Se sid 21 i den här uppsatsen.

⁷⁷ Se sid 21 i den här uppsatsen.

⁷⁸ Se sid 10 i den här uppsatsen

8. *Unikhet i relation till andra platser:* Flera av platserna är unika eftersom de har en specialisering på rysk kultur.

9. *Avgränsningen:* Inga kommentarer.

4.2.1 Ryska mötesplatser i Stockholm: En del av den ryska diasporan?

Mot bakgrund av empirin och analysen kan jag konstatera att det finns ryska mötesplatser som de intervjuade känner till och att de flesta kan berätta mer eller mindre detaljerat om vad som händer på dessa platser. Det betyder att platserna i alla fall är identifierbara och en del av personernas mentala karta. Men betyder det att platserna är en del av en rysk diaspora? Som jag visade i avsnitt 4.2 verkar den ryska diasporan svag eller som en av de tillfrågade uttryckte det ”*Diasporan är mycket svag i Sverige*”. Något som skulle kunna förstärka en rysk diasporabildning i Stockholm är de mötesplatser jag hittat på villkoret att de är viktiga för den ryska populationen. Av de sju personer jag frågade svarade fem personer att de sällan använder platserna och en svarade ”*För mig finns det inga ryska platser i Stockholm*” och en annan menade att det tog lång tid att hitta några platser.

Dessa svar kan tyda på en diasporisk svaghet men även på en platssvaghet. Enligt mig är det inte bara en gruppidentitet som grundar sig på etnisk bakgrund som formar en diaspora utan det är till stor del det spridningsmönster av platser/mötesplatser/noder som är diasporans skelett. Det är utifrån platser där ett kulturellt och socialt utbyte sker som diasporan får sitt bränsle att växa i styrka och kanske även i utbredning. Platserna eller noderna som Yi – Fu Tuan väljer att kalla dem, är diasporans bensinstationer. Eftersom en diaspora är en del av ett större samhälle som t.ex. Stockholm är det viktigt med platser som med egenskaper och karaktär skiljer sig från det övriga samhället och som har en egen identitet.

Avsnitt 4.2 visar att det finns ett sådant skelett av bensinstationer eller noder i Stockholm stad vilket tyder på att det finns en förutsättning för en rysk diaspora. Dessa bensinstationer, tror jag, måste själva bli försedda med drivmedel i form av kontinuerliga besök av personer med samma etniska bakgrund eller språk för att de ska kunna bilda en diasporas skelett. Tillförandet av drivmedel, d.v.s. hur ofta och i vilket syfte ryssar *använder* platserna, verkar enligt empirin vara svagt i Stockholm stad. Empirin tyder på att platserna används individuellt och sporadiskt och inte som en del av ett kollektiv med syfte att sträva efter en rysk diasporabildning. Detta kan visa på en viss rysk platssvaghet som inverkar negativt på närvaron och utvecklingen av en rysk diaspora i Stockholm stad. Men kräver en diaspora starkare grupptillhörighet bland dess aktörer för att kunna existera? Jag vill påstå att det finns olika grader av diasporisk bildning och tillhörighet vars styrka eller svaghet påverkas av t.ex. oroligheter i det gamla hemlandet eller främlingsfientlighet i det nya hemlandet. Ett sådant behov av ryska mötesplatser verkar inte vara så starkt för alla ryssar idag i Stockholm stad och därför är graden av en rysk diasporisk bildning svag. Samtidigt kan den infrastruktur av ryska mötesplatser som finns vara ett embryo till en diaspora som vid tider av kris kan utvecklas till en rysk diaspora i Stockholms stad. Särskilt viktigt är då den kärna av ryska noder på Norrmalm som figur 2 visar som kan tänkas bli ett framtida väldefinierat kluster av rysk platsaktivitet. Idag är dock de ryska noderna snarare en stark del av ett transnationellt samhälle och som genom ekonomiska, sociala och kulturella interaktioner mellan platserna och det övriga samhället påverkar Stockholms stads infrastruktur.

5. SLUTSATSER OCH VIDARE STUDIER

I början av uppsatsen ställde jag två frågor:

- Finns det en rysk diaspora i Stockholm, d.v.s. identifierar sig den ryska immigranten som en del av ett ryskt kollektiv i Stockholm och i så fall i vilken grad? M.a.o. präglas ryssens vardag av en diasporisk tillhörighet?

- Vilka är den ryska immigrantens mötesplatser i Stockholm? Finns det överhuvudtaget några platser där de ryska immigranterna samlas? Har den ryska immigranten i Stockholms stad bestämda mötesplatser såsom: Bostadsområden, kyrkor, skolor, kaféer, restauranger, affärer och föreningar.

Om det finns en rysk diaspora i Stockholm svarade jag på under rubriken 4.1 ”Den ryska diasporan – Finns den?”. Utifrån intervjuerna och empirin kan vi konstatera att den ryska diasporan kan beskrivas som svag i Stockholm och att den ryska befolkningen snarare är en del av ett transnationellt samhälle men att en utveckling mot en diasporabildning kan skönjas. Huruvida den ryska populationen kan bilda en diaspora beror också på om vi kan tala om olika grad av diasporisk tillhörighet, i så fall kan dagens ryssar i Stockholm tillhöra en mycket svag diaspora. Intervjuerna visade att de flesta känner till ryska mötesplatser men de präglar inte majoritetens vardag.

Även om den ryska populationens diasporiska bildning verkar svag finns det ett antal ryska mötesplatser som t.ex. kyrkor, bokhandel och skola. Dessa platser har en varierande betydelse för de intervjuade, antalet platser visar ändå på ett engagemang bland den ryska befolkningen och på ett visst behov av ryska mötesplatser. Den rumsliga spridningen av ryska mötesplatser i Stockholms stad visar att det finns en koncentration av platser till stadens centrum och särskilt på Norrmalm.

Under arbetets gång har följande frågor för vidare undersökning uppkommit:

- Hur påverkar transnationella eller diasporiska bildningar samhället eller staden de befinner sig i?
- Hur ser ryssarnas platsidentitet ut i Stockholm? Identifierar de sig med det svenska eller med det ryska samhället?
- Vilka likheter finns med andra folkgrupper i Stockholm när det gäller den rumsliga spridningen av platser och användandet av dem?
- Kan en diaspora egentligen bestå av flera diasporor beroende på klasstillhörighet?
- Vilken betydelse har hemmet som plats för en rysk diasporabildning?

BILAGOR.

Bilaga 1: Intervjufrågor

Fråga 1: *Känner du till några platser som är viktiga för ryssar i Stockholm?*

Fråga 2: *Hur fick Du veta om dessa plaster?*

Fråga 3: *Vad händer på dessa platser, vilka aktiviteter är vanliga?*

Fråga 4: *Hur använder du dessa platser? (Tala ryska? Tips om arbete? Tips om bostad? Socialt utbyte? Köpa ryska varor? Andra användningsområden?)*

Fråga 5: *Hur ofta besöker Du dessa platser?*

Fråga 6: *Har du någon uppfattning om vilka som går dit? Är det bara ryssar eller även svenskar eller andra folkgrupper?*

Fråga 7: *Tar du med dig andra ryssar som kommer till Sverige till det platser du använder?*

Fråga 8: *Tycker Du att ryssar tenderar att arbeta på bestämda arbetsplatser eller typ av arbete?*

Fråga 9: *Tycker Du att ryssar föredrar att bosätta sig på bostadsområden i Stockholm där många ryssar redan bor?*

Fråga 10: *Känner du till hur det är i andra länder där det bor många ryssar, om det finns organisationer, föreningar, caféer o.s.v.?*

Fråga 12: *Påminner de svenska mötesplatserna om de i Ryssland?*

Övrigt: *Om det är något du tycker att jag glömt att fråga eller om det är något du vill lägga till angående ämnet, gör gärna det!*

Bilaga 2: Platser och adresser

- Interbok

Hantverkargatan 32

Stockholm

Tel: 08-651 1147

Hemsida: www.interbok.se

Säljer rysk litteratur, lexikon, läroböcker och skönlitteratur.

- Internationella biblioteket.

Odengatan 59

113 80 Stockholm

Hemsida: www.ssb.stockholm.se

- Kolobok

Sonja Kovalevsky – skolan

Teknikringen 10

Stockholm

Hemsida: www.kolobok.se

Rysk barnklubb arbetar för att barn ska kunna kommunicera med varandra på ryska och stödja barnens intresse för det ryska språket. Träffas söndagar 29 jan – 21 maj klockan 11.30 – 17.00.

- Pulkovo Airlines

Frejgatan 47

Stockholm

Tel: 08 – 6120530

- Iventus

Hantvergatan 32

104 22 Stockholm

Tel: 08 – 651 45 23

Hemsida: www.iventus.se

Resebyrå som anordnar resor och språkkurser till före detta Sovjetrepubliker.

- Kristi Förklarings ortodoxa kyrka.

Birger Jarlsgatan 98

Hemsida: <http://ryskaortodoxakyrkan.se/swedish/historia>.

Kyrkan har funnits sedan början av 1600-talet och sedan 1907 där den står idag.

- Ryska Ortodoxa Kyrkan, Moskva – patriarkatet.

Bellmansgatan 13

104 65 Stockholm.

Gudstjänst på ryska varje lördag 17.00 och varje söndag 10.00

- S: ta Clara Kyrka

Klara Ö. Kyrog. 7

111 52 Stockholm

Tel: 08 – 723 3031

Hemsida: www.sthdomkyrka.com under rubriken ”Församlingar och Kyrkor”

Varje vecka har de en rysk gudstjänst i S: ta Clararummet.

- *Slaviska Institutionen*
Stockholms universitet
Universitetsvägen 10 E
Plan B

- *Sonja Kovalevsky – skolan*
Teknikringen 10
114 28 Stockholm
Hemsida: www.sk-skolan.se
Fristående grundskola och gymnasium med inriktning på kreativ matematik och med möjlighet att läsa ryska som modersmål och främmande språk.

- *Top Dance Studio*
Sveavägen 128-134
Stockholm
Tel: 08 – 747 00 162
Hemsida: www.topdance.nu
Internationell dansskola för barn och ungdommar från 3 – 18 år med svensk – rysktalande lärare.

- *RIIFFI* (Riksföreningen Internationella Förening för Invandrarkvinnor)
Norrtulsgatan 45
113 45 Stockholm
Tel: 08 – 30 21 89

- *Ryska Federationens Ambassad I Konungariket Sverige*
Gjörwellsgatan 31
112 60 Stockholm
Tel: 08 – 13 04 41
Hemsida: www.ryssland.se

- *Tsarskij sad*
Stora Nybrogatan 20
Stockholm
Hemsida: www.tsarskijasad.se
Rysk restaurang.

- *Delikatessbutik*
S:t Eriksgatan 99

- *Konserthuset*
Hötorget 8
103 87 Stockholm

- *Kungliga Operan*
Jakobs torg 2
103 22 Stockholm

- *Dansmuseet*
Gustav Adolf torg 22-24
11152 Stockholm
Tel: 08 – 441 76 50

KÄLLOR

Litteratur

- Anderson, J. 2002. *Transnational Democracy- Political spaces and border crossings*. Routledge, London.
- Boyle, M. 2001. Towards a (Re)theorisation of the Historical Geography of Nationalism in Diasporas: The Irish Diaspora as an Exemplar. *International Journal of Population Geography* 7, 429-446.
- Bodin, P.A..1993. *Ryssland och Europa: En kulturhistorisk studie*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Clark, A.N.1998. *The Penguin Dictionary of Geography*. Penguin Books, London.
- Clifford, J.1994. Diasporas. *Cultural Anthropology*. Nr. 9(3), 302-338.
- Cohen, R.1999. *Global Diasporas An introduction*. Routledge, London.
- Dukes, P.1990. *A History of Russia- Medieval, Modern, Contemporary*. MacMillan Press Ltd, Basingstoke
- Estibill Petersson, E. 2005. *Västerled – Bromma - Plats och identitet- en teoretisk och empirisk studie*. B-uppsats. Geografiprogrammet. Stockholms universitet.
- Fellman, J.D & Getis, A. 2005. *Human Geography- Landscape of Human Activities*. McGraw-Hill, New York.
- Hanafi, S. 2005. Reshaping Geography: Palestinian Community Networks in Europe and the New Media. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 31 Nr. 3, 581-598.
- Hagget, P. 2001. *Geography- A Global Synthesis*. Prentice Hall, Edinburgh.
- Holt-Jensen, A. 2003. *Geography-History and Concepts - A Student's Guide*. SAGE Publications, London.
- Johnston, R.J. 1991. *A Question of place - Exploring The Practice of Human Geography*. Blackwell Publishers, Oxford.
- Mohan G. 2002. Diasporan and Development. I *Development and Displacement*. (Ed. J. Robinson) Oxford University Press, Oxford. sid. 77-139.
- Molina, I. 1997. *Stadens rasifiering- Etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Uppsala universitet, Uppsala.
- Ní Laoire, C. 2003. Editorial Introduction: Locating Geographies of Diaspora. *International Journal of Population Geography* Nr. 9, 275-280.
- Rubenstein, J.M. 2005. *An Introduction to Human Geography- The Cultural Landscape*. Prentice Hall, Edinburgh.
- Saffran, W. 1991. Diasporas in modern societies: myths of homeland and return. *Diaspora*. Nr 1, 83-99.
- Vertovec, S. & Cohen, R. 1999. *Migration, Diasporas and Transnationalism*. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
- Wollin E, E. 2004. *På plats i Ryska kyrkan – Om diasporisk tillhörighet ur ett platsperspektiv*. Etnologiska institutionen. Stockholms universitet, Stockholm.

Internet

- Dessa källor har jag använt löpande under tidsperioden för uppsatsens arbete.
- Amnesty International Svenska sektionen. www.amnesty.se.
- Hej Ryssland: <http://www.hejryssland.se>.
- Friends-at-slav.su
- Rurik, ryska riksförbundet i Sverige: <http://www.rurik.se>.
- Skruv, Sällskapet för kontakter med Ryssland: <http://hem.passagen.se/ry/skruv.htm>
- Statistiska centralbyrån: <http://www.scb.se>

Sällskapet för kontakter med Ryssland, Ukraina och Vitryssland: <http://hem.passagen.se/ry/skruv.htm>

Sweden4rus: www.sweden4rus.nu.

Ryska federationens ambassad i konungariket Sverige. <http://www.ryssland.se>.

Muntliga källor

Jag har trots tillstånd från de intervjuade valt att inte namnge dem.